

BOSHLANG'ICH SINFLARDA LUG'AT USTIDA ISHLASHNING MAVJUD METODIKALARI

Iroda Abduxalikova

Angren Universiteti magistri

BTM1-24 guruhi talabasi

El.manzil:

Irodaabduxalikova15@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqolada boshlang'ich sinflarda lug'at ustida ishlashning nazariy asoslari va amaliy metodikalari tizimli tahlil qilinadi. Tadqiqotda lug'at ustida ishlashning to'rt asosiy yo'nalishi — lug'atni boyitish, aniqlashtirish, faollashtirish va adabiy tildan tashqari elementlarni zararsizlantirish — metodik jihatdan asoslab berilgan. Shuningdek, zamonaviy ta'lim texnologiyalari, xususan, raqamli vositalar va o'yinli pedagogik faoliyatning lug'at o'rgatishdagi o'рни, an'anaviy va innovatsion yondashuvlarning qiyosiy tahlili asosida yoritilgan. Maqolada Frayer diagrammasi, so'z devori, so'z gradatsiyasi, SEEC usuli, fleshkartalar va hikoya qilish kabi strategiyalarning boshlang'ich sinf o'quvchilari so'z boyligini oshirishdagi samaradorligi tahlil etiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, lug'at ustida ishlashda an'anaviy va innovatsion metodlarning uyg'unlashuvi, o'quvchilarning yosh xususiyatlariga moslashtirilgan holda qo'llanilishi eng yuqori samaradorlikni ta'minlaydi.*

Kalit so'zlar: *lug'at ustida ishlash metodikasi, boshlang'ich ta'lim, so'z boyligi, nutq o'stirish, an'anaviy metodlar, o'yinli pedagogik faoliyat, raqamli texnologiyalar, fleshkartalar, faol lug'at.*

Annotation: *This scientific article provides a systematic analysis of the theoretical foundations and practical methods of vocabulary instruction in primary grades. The study substantiates four main directions of vocabulary work — enriching, clarifying, activating vocabulary, and neutralizing non-literary language elements — from a methodological perspective. Furthermore, the role of modern educational technologies, particularly digital tools and playful pedagogical activities in vocabulary teaching, is highlighted based on a comparative analysis of traditional and innovative approaches. The article analyzes the effectiveness of strategies such as the Frayer diagram, word wall, word cline, SEEC method, flashcards, and storytelling in enhancing the vocabulary of primary school students. The research findings indicate that the integration of traditional and innovative methods, adapted to the age characteristics of students, ensures the highest effectiveness in vocabulary instruction.*

Keywords: *vocabulary teaching methodology, primary education, vocabulary richness, speech development, traditional methods, playful pedagogical activities, digital technologies, flashcards, active vocabulary.*

Аннотация: В данной научной статье проводится системный анализ теоретических основ и практических методик работы со словарным запасом в начальных классах. В исследовании методически обоснованы четыре основных направления работы над словарным запасом — обогащение, уточнение, активизация и нейтрализация элементов, выходящих за пределы литературного языка. Также на основе сравнительного анализа традиционных и инновационных подходов освещена роль современных образовательных технологий, в частности цифровых инструментов и игровой педагогической деятельности, в обучении лексике. В статье анализируется эффективность таких стратегий, как диаграмма Фрейера, стена слов, градация слов, метод SEEC, флеш-карточки и сторителлинг, в обогащении словарного запаса учащихся начальных классов. Результаты исследования показывают, что сочетание традиционных и инновационных методов, применяемых с учетом возрастных особенностей учащихся, обеспечивает наивысшую эффективность в работе над словарным запасом.

Ключевые слова: методика работы над словарным запасом, начальное образование, словарный запас, развитие речи, традиционные методы, игровая педагогическая деятельность, цифровые технологии, флеш-карточки, активный словарь.

Boshlang'ich ta'lim bolaning shaxsiyati, dunyoqarashi va nutqiy kompetensiyasini shakllantirishning asosiy bosqichidir. Aynan shu davrda o'quvchilarning so'z boyligi poydevori quriladi, ularning fikrlarini aniq, izchil va ifodali bayon qilish ko'nikmalari rivojlanadi. Ma'lumki, insonning nutqi qanchalik boy va rang-barang bo'lsa, uning fikrlash doirasi shunchalik keng, idrok qilish qobiliyati shunchalik teran bo'ladi. Platon ta'biri bilan aytganda, «Fikrlar dunyoni boshqaradi» — ana shu fikrlar esa nutq vositasida ifodalanadi [6, 367-bet].

Lug'at — bu tilning barcha so'z va iboralarining majmuidir. Leksikologiya tilshunoslikning lug'at tarkibini o'rganuvchi bo'limi sifatida lug'at ustida ishlash metodikasining lingvistik asosini tashkil etadi [5, 2136-bet]. Boshlang'ich sinflarda lug'at ustida ishlash masalasi metodika fanining dolzarb muammolaridan biri bo'lib qolmoqda. Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda bu sohada an'anaviy yondashuvlardan tortib, raqamli texnologiyalar va o'yinli pedagogikaga asoslangan innovatsion metodlarga keng ko'lamli tadqiqotlar olib borilmoqda [1; 3; 7].

Mazkur maqolaning maqsadi — boshlang'ich sinflarda lug'at ustida ishlashning mavjud metodikalarini tizimli tahlil qilish, ularning nazariy asoslari va amaliy qo'llanilish xususiyatlarini ochib berish, shuningdek, an'anaviy va zamonaviy yondashuvlarning samaradorlik jihatlarini qiyosiy o'rganishdan iborat.

Lug'at ustida ishlash metodikasi masalalari bir qator olimlarning ilmiy ishlarida o'z aksini topgan. Jumladan, Qosimova K., Matchnov S., G'ulomova X. va boshqalar tomonidan yaratilgan «Lug'at ustida ishlash metodikasi» asari ushbu sohadagi fundamental manbalardan biridir [1]. Namangan davlat pedagogika instituti ilmiy jurnalida chop etilgan tadqiqotda esa lug'at va leksikografiya tushunchalarining nazariy asoslari, ensiklopedik va lisoniy lug'atlarning ta'limiy imkoniyatlari tahlil qilingan [4].

Xalqaro miqyosda olib borilgan tadqiqotlar natijalariga ko'ra, lug'at boyligi o'quvchilarning o'qishni tushunish qobiliyati va akademik muvaffaqiyati bilan bevosita bog'liqdir [7]. Schmitt (2008) ta'kidlaganidek, o'qituvchilar, talabalar, material ishlab chiqaruvchilar va tadqiqotchilar o'rtasida lug'at o'rganish chet tilini egallashning ajralmas qismi ekanligi borasida konsensus mavjud [3, 2-bet].

Ushbu maqolani tayyorlashda quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llanildi:

1. Tizimli tahlil — lug'at ustida ishlash metodikalarini tizimli ravishda tasniflash;
2. Qiyosiy tahlil — an'anaviy va innovatsion metodlarning samaradorligini taqqoslash;
3. Adabiyotlarni o'rganish — mavzu bo'yicha mavjud ilmiy va uslubiy manbalarni tahlil qilish.

Tadqiqotda boshlang'ich ta'limga oid o'zbek, rus va ingliz tillaridagi ilmiy adabiyotlar, xalqaro ilmiy jurnallarda chop etilgan maqolalar, shuningdek, amaliy metodik qo'llanmalar tahlil qilindi.

ASOSIY QISM

1. Lug'at ustida ishlashning nazariy asoslari

Boshlang'ich sinflarda lug'at ustida ishlash metodikasi ma'lum bir nazariy asosga tayanadi. Tilshunoslikda lug'at (yoki leksika) deganda til tarkibidagi barcha so'z va iboralar majmui tushuniladi. Leksikologiya esa o'zbek tili lug'at tarkibini o'rganadi: so'zlarning nutqda qo'llanish xususiyatlari, qo'llanish chastotasi, so'zlarning eskirishi va yangilanishi, ma'no ko'chishi hodisalari va boshqalar [5, 2136-bet].

Maktab amaliyotida lug'at ustida ishlash metodikasi to'rt asosiy yo'nalishni o'z ichiga oladi [5; 6]:

1.1. O'quvchilar lug'atini boyitish — yangi so'zlarni, shuningdek, bolalar lug'atida mavjud bo'lgan ayrim so'zlarning yangi ma'nolarini o'zlashtirish. Birinchi sinfdan boshlab o'quvchilar lug'ati muntazam ravishda yangi so'zlar bilan boyitib boriladi. Tadqiqotlarga ko'ra, o'quvchilar kuniga 8-10 ta yangi so'z o'zlashtirishlari kerak, shundan 4-6 tasi ona tili darslariga to'g'ri keladi [5, 2137-bet].

1.2. Lug'atga aniqlik kiritish — bu yo'nalish quyidagi vazifalarni o'z ichiga oladi:

- qisman o'zlashtirilgan so'zlarni kontekstda qo'llash, sinonim va antonimlar bilan taqqoslash orqali aniqlashtirish;
- so'zlarning ko'chma ma'nolari va ko'p ma'nolilikni tushunish;
- sinonimlarni va ularning ma'no farqlarini o'zlashtirish;
- keng tarqalgan frazeologik iboralar ma'nolarini o'zlashtirish [5, 2137-bet].

1.3. Lugʻatni faollashtirish — oʻquvchilar maʼnosini tushunadigan, ammo oʻz nutq faoliyatida ishlatmaydigan nafaol lugʻatdagi soʻzlarni faol lugʻatga oʻtkazish. Bu jarayon soʻz birikmalari va gaplar tuzish, qayta hikoya qilish, suhbatlar va yozma ishlar jarayonida amalga oshiriladi [5, 2137-bet].

1.4. Adabiy tilda ishlatilmaydigan soʻzlarni zararsizlantirish — oʻquvchilar faol lugʻatidagi adabiy til meʼyorlariga toʻgʻri kelmaydigan, shevaga oid yoki jarangli soʻzlarni bosqichma-bosqich chiqarib tashlash. Adabiy til meʼyorlarini oʻzlashtirish jarayonida oʻquvchilar nutqidagi bunday elementlar asta-sekin yoʻqolib boradi [5, 2137-bet].

2. Anʼanaviy metodlar

Anʼanaviy metodlar uzoq yillar davomida maktab amaliyotida sinovdan oʻtgan va oʻz samarasini koʻrsatgan usullardir. Ekiaka va Reyna (2014) taʼkidlaganidek, anʼanaviy usullar qatoriga soʻz taʼrifini berish, gap ichida qoʻllash va kontekst orqali maʼnoni ochish metodlari kiradi [3, 2-bet].

2.1. Lugʻatlar bilan ishlash

Boshlangʻich sinf oʻquvchilari uchun izohli va imlo lugʻatlari bilan ishlash koʻnikmalarini shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Lugʻatlar bilan ishlash orqali oʻquvchilar:

- soʻzning toʻgʻri talaffuzi va yozilishini oʻzlashtiradilar;
- soʻzning maʼno tarkibi bilan tanishadilar;
- soʻzning grammatik xususiyatlarini bilib oladilar;
- soʻzning qoʻllanish doirasi bilan tanishadilar [4].

Biroq tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, hozirgi kunda boshlangʻich sinflar uchun maxsus izohli va imlo lugʻatlarining yetarli darajada ishlab chiqilmaganligi lugʻat ustida olib boriladigan ishlarni toʻgʻri tashkil etishda qiyinchiliklar tugʻdirmoqda [6, 367-bet].

2.2. Soʻz maʼnosini tushuntirish usullari

Boshlangʻich sinflarda soʻz maʼnosini tushuntirishning quyidagi anʼanaviy usullari qoʻllaniladi:

- Predmet yoki uning tasvirini koʻrsatish — konkret maʼnoli soʻzlarni oʻrgatishda samarali;
- Sinonim va antonimlarni tanishtirish — soʻz maʼnosini aniqlashtirish va lugʻatni boyitishda muhim;
- Soʻz tarkibini tahlil qilish — soʻz yasaliş qonuniyatlarini oʻzlashtirishga yordam beradi;
- Kontekstdan foydalanish — soʻz maʼnosini gap yoki matn mazmunidan kelib chiqib tushuntirish;
- Maʼnosi tushunarli soʻzlar bilan izohlash — izohli lugʻat ishlarining asosiy usuli [6].

2.3. Koʻchirish va yod olish

Anʼanaviy metodlarning yana bir muhim tarkibiy qismi — bu soʻzlarni koʻchirish va yod olishdir. Bakhsh (2016) va Naderiheshi (2022) taʼkidlaganlaridek, bolalar anʼanaviy usullar yordamida lugʻat oʻrgatilganda tezda qiziqishni yoʻqotadilar [3, 3-bet]. Shuning uchun faqat koʻchirish va yod olishga asoslangan metodlarning cheklanganligini tan olish lozim.

3. Zamonaviy metodlar

Zamonaviy ta'lim texnologiyalarining rivojlanishi lug'at ustida ishlash metodikasiga yangicha yondashuvlarni olib kirdi. Ayniqsa, o'yinli pedagogik faoliyat va raqamli vositalardan foydalanish bu sohadagi muhim innovatsiyalardir.

3.1. O'yinli pedagogik faoliyat (Playful Pedagogical Activities)

O'yinli pedagogik faoliyat — bu o'quvchilarni interaktiv, qiziqarli topshiriqlarga jalb etish orqali ularning faol ishtirokini ta'minlaydigan metodlar majmuidir [3, 5-bet]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'yinli metodlar:

- o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi;
- so'zlarni eslab qolish samaradorligini kuchaytiradi;
- o'zaro hamkorlik va sog'lom raqobatni rivojlantiradi;
- uyatchan o'quvchilarning ham darsda faol qatnashishiga yordam beradi [3, 7-bet].

O'yinli pedagogik faoliyatni tashkil etish bosqichlari:

1. Rejalashtirish — maqsad va vazifalarni belgilash;
2. Yo'naltirish — o'quvchilarni o'yin qoidalari bilan tanishtirish;
3. O'ynash — o'yin faoliyatini amalga oshirish;
4. Xulosa va tahlil — natijalarni muhokama qilish [3, 5-bet].

O'yinli metodlarning turlari:

- Memory Matching Games — so'zlarni ta'rif yoki rasm bilan juftlashtirish;
- Word Bingo — takrorlash orqali xotirani mustahkamlash;
- Role-Playing Games — so'zlarni simulyatsiya qilingan suhbatlarda qo'llash [3, 7-bet].

3.2. Fleshkartalar va hikoya qilish (Flashcards and Storytelling)

Fleshkartalar — bu so'z va tasvirni birlashtirgan didaktik vosita bo'lib, ayniqsa boshlang'ich sinflarda keng qo'llaniladi. Fleshkartalar yordamida:

- so'zning ma'nosi vizual tarzda ifodalanadi;
- o'quvchilarning diqqati jamlanadi;
- so'zni eslab qolish osonlashadi [9].

Hikoya qilish (storytelling) usuli bilan fleshkartalarni uyg'unlashtirish lug'at o'rgatishda yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. Hudzaifah (2025) tadqiqotida hikoya qilish va fleshkartalarning integratsiyasi dinamik o'quv muhitini yaratishi va so'zlarni kontekstda tushunishni yaxshilashi qayd etilgan [10].

3.3. Raqamli texnologiyalar

Raqamli texnologiyalar lug'at ustida ishlashda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, texnologiyalar yordamida o'qitish an'anaviy metodlarga nisbatan lug'at o'zlashtirishda sezilarli ustunlikka ega [3, 5-bet].

Multimedia muhitida tashkil etilgan o'quv faoliyati quyidagi afzalliklarga ega [7]:

- bir nechta sezgi organlariga ta'sir qilish imkoniyati;
- realistik va qiziqarli o'quv muhitini yaratish;
- talabalarning motivatsiyasini oshirish.

Namozov D.T. va Narzullayeva Z. (2023) tadqiqotida boshlang'ich sinf o'quvchilarini lug'at bilan ishlashga o'rgatishda mobil ilovalar va saytlardan foydalanish samaradorligi tahlil qilingan [1].

3.4. Grafik organayzerlar: Frayer diagrammasi

Frayer diagrammasi — bu yangi so'zlarni chuqur tahlil qilish uchun qo'llaniladigan grafik organayzerdir [2]. Diagramma quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi:

- o'quvchilar uchun tushunarli ta'rif;
- so'z qo'llanilgan misollar;
- matndagi ma'no qatlamlari;
- matn bilan bog'liq g'oyalar yoki temalar.

Frayer diagrammasi o'quvchilarga so'z ma'nosini har tomonlama tahlil qilish, uning sinonimlari, antonimlari va qo'llanish xususiyatlarini aniqlashtirish imkonini beradi [2].

3.5. So'z devori (Word Wall)

So'z devori — bu asosiy so'zlar va o'quvchilar uchun tushunarli ta'riflarni sinf xonasida ko'zga ko'rinadigan joyga joylashtirish usulidir. Ushbu strategiyaning afzalliklari [2]:

- so'zlarni ko'rinadigan joyda saqlash vizual xotira va so'zni eslab qolishga yordam beradi;
- o'xshash mavzu yoki tushunchalar bo'yicha so'zlarni guruhlash kontekst va munosabatlarni tushunishni osonlashtiradi;
- so'zlar bilan muntazam ravishda ko'rish va ular bilan ishlash o'rganishni mustahkamlaydi.

3.6. So'z gradatsiyasi (Word Cline)

So'z gradatsiyasi — o'xshash so'zlar orasidagi farqlarni va ularning intensivlik darajalarini tushunishga yordam beradigan strategiya [2]. Ushbu usul:

- so'zlar orasidagi nozik farqlarni vizual tarzda ifodalaydi;
- o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi;
- so'zlarni intensivlik darajasi bo'yicha baholash va taqqoslash imkonini bberadi.

3.7. SEEC usuli

SEEC usuli — so'z o'rganishning bosqichma-bosqich tizimi bo'lib, quyidagi tartibni o'z ichiga oladi [2]:

- Select — tanlash: o'quvchilar tushunchalarni o'zlashtirish uchun zarur bo'lgan asosiy so'zlarni aniqlaydi;
- Explain — tushuntirish: so'zni diqqat bilan talaffuz qilish, o'z so'zlari bilan ta'riflash, bir necha misol keltirish;

- Explore — o'rganish: so'zning etimologiyasi, umumiy so'z oilalari, sinonimlari, antonimlari, so'zning turli qo'llanishlarini o'rganish;
- Consolidate — mustahkamlash: so'zni o'z hayotiga oid gaplarda q4. An'anaviy va innovatsion metodlarning qiyosiy tahlili.

Lug'at o'rgatishda an'anaviy va innovatsion metodlarning samaradorligi bo'yicha turli xil tadqiqot natijalari mavjud.

Ba'zi tadqiqotlar an'anaviy metodlarning samaradorligini tasdiqlaydi. Masalan, Damhuis va boshqalar (2014) yosh o'quvchilar ustida olib borgan tadqiqotida eksplitsit (aniq) yondashuvning lug'at o'zlashtirishdagi ustunligi isbotlangan [7, 6-bet]. Sander va boshqalar (2017) ham kontekstga asoslangan yondashuvlarning samaradorligini qayd etganlar [7, 6-bet].

Boshqa tadqiqotlar esa o'yinli metodlarning an'anaviy metodlarga nisbatan ustunligini ko'rsatadi. Bavi (2018) o'yinli faoliyat usullari an'anaviy usullarga qaraganda lug'at o'rgatishda samaraliroq degan xulosaga kelgan [3, 5-bet]. Alfadil (2020) virtual reallik o'yinlari an'anaviy metodlarga nisbatan lug'at o'zlashtirishni yaxshilaganini qayd etgan [3, 5-bet].

Biroq bir qator tadqiqotlar ikkala yondashuv o'rtasida statistik jihatdan sezilarli farq yo'qligini ko'rsatadi. 2025-yilda o'tkazilgan tadqiqotda to'rtinchi sinf o'quvchilari ishtirokidagi eksperiment natijalariga ko'ra, o'yinli pedagogik faoliyat va an'anaviy metodlar lug'at o'zlashtirishga ijobiy ta'sir ko'rsatgan, ammo ularning samaradorligi o'rtasida statistik jihatdan sezilarli farq aniqlanmagan [3, 8-bet].

Xalqaro miqyosdagi yana bir muhim tadqiqot (2025) to'rtinchi sinf o'quvchilari ishtirokida eksplitsit (aniq) va kontekstga asoslangan yondashuvlarni taqqoslagan. ANCOVA tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, eksplitsit shartdagi o'quvchilar kontekstga asoslangan shartdagi o'quvchilarga qaraganda sezilarli darajada ko'proq lug'at o'zlashtirganlar [7, 2-bet]. Bundan tashqari, tadqiqotda o'quvchilarning o'qishni tushunish qobiliyati ularning lug'at boyligining ijobiy prognozchisi ekanligi aniqlandi [7, 2-bet].

5. Integratsion yondashuv va fanlararo aloqalar

Lug'at ustida ishlash faqat ona tili va o'qish darslari bilan cheklanib qolmaydi. Mavlonova D. (2023) ta'kidlaganidek, lug'atlarni boyitish orqali erishiladigan samara integratsion yondashish orqali, ya'ni ona tili, o'qish va matematika darslarida birgalikda amalga oshirilganda yuqori natija beradi [6, 367-bet].

Matematika darslarida ham o'ziga xos terminologiya mavjud bo'lib, bu so'zlarning ma'nosini tushunish fanni o'zlashtirishning muhim shartidir. Tabiiy fanlar, o'lkashunoslik darslari esa o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytirish va lug'atini boyitish uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari quyidagi asosiy xulosalarni chiqarish imkonini beradi:

1. Boshlang'ich sinflarda lug'at ustida ishlash metodikasi to'rt asosiy yo'nalishni (lug'atni boyitish, aniqlashtirish, faollashtirish va adabiy tildan tashqari elementlarni zararsizlantirish) o'z ichiga oladi. Ushbu yo'nalishlar bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularni alohida amalga oshirish samarasizdir.

[30.03.2026 15:20] Iroda Raimjonovna: 2. An'anaviy metodlar (lug'atlar bilan ishlash, so'z ma'nosini tushuntirish, ko'chirish va yod olish) o'zining ijobiy tomonlariga qaramay, zamonaviy ta'lim talablari darajasida o'quvchilarning faolligini va qiziqishini to'liq ta'minlay olmaydi.

3. Zamonaviy metodlar — o'yinli pedagogik faoliyat, fleshkartalar, hikoya qilish, Frayer diagrammasi, so'z devori, so'z gradatsiyasi, SEEC usuli, raqamli texnologiyalar — lug'at o'rgatishda yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. Ushbu metodlarning asosiy afzalliklari: motivatsiyani oshirish, eslab qolishni kuchaytirish, o'zaro hamkorlikni rivojlantirish.

4. An'anaviy va innovatsion metodlarning qiyosiy tahlili shuni ko'rsatadiki, ikkala yondashuv ham lug'at o'zlashtirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ba'zi tadqiqotlar innovatsion metodlarning ustunligini qayd etgan bo'lsa, ba'zilari ular o'rtasida sezilarli farq yo'qligini ko'rsatadi. Eng samarali yondashuv — an'anaviy va innovatsion metodlarni o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos ravishda uyg'unlashtirishdir.

5. Lug'at ustida ishlashda fanlararo integratsiya muhim ahamiyatga ega. Ona tili va o'qish darslari bilan birga matematika, tabiiy fanlar, o'lkashunoslik darslarida ham lug'at boyitish ishlarini tizimli olib borish talab etiladi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari lug'at ustida ishlash metodikasining murakkab va ko'p qirrali ekanligini ko'rsatadi. Metodlarni tanlashda quyidagi omillarni hisobga olish zarur:

Yosh xususiyatlari. Boshlang'ich sinf o'quvchilari (7-10 yosh) uchun o'yin faoliyati asosiy o'rinda turadi. Shuning uchun o'yinli metodlarni qo'llash ularning yosh xususiyatlariga eng mos keladi. Shu bilan birga, o'quvchilarning yoshi kattalashgan sari (3-4-sinflar) eksplitsit yondashuvlar ham samarali bo'la boshlaydi [7].

Individual farqlar. O'quvchilarning o'qishni tushunish qobiliyati, oldingi bilimlari, motivatsiya darajasi lug'at o'zlashtirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi [7]. Kuchsiz o'quvchilar uchun kontekstsiz, aniq tushuntirishlarga asoslangan yondashuvlar samaraliroq bo'lishi mumkin.

Texnologik imkoniyatlar. Raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyati maktabning moddiy-texnik bazasiga bog'liq. Ayrim maktablarda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish imkoniyati cheklangan bo'lsa, bunday hollarda o'yinli pedagogik faoliyatning raqamli bo'lmagan shakllarini (fleshkartalar, doska o'yinlari, rolli o'yinlar) qo'llash maqsadga muvofiq [3].

Metodlarni uyg'unlashtirish. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, faqat bir metodga tayanish emas, balki turli metodlarni uyg'unlashtirish eng samarali natijani beradi [3; 7]. Masalan, kontekstga asoslangan yondashuvni eksplitsit tushuntirishlar bilan qo'llash, an'anaviy yod olishni o'yinli faoliyat bilan birlashtirish.

Baholash tizimi. Lug'at o'zlashtirishni baholashda faqat yozma ishlar emas, balki og'zaki nutq, so'zlarni kontekstda qo'llay olish, sinonim va antonimlarni farqlay olish kabi ko'rsatkichlar ham hisobga olinishi lozim [9].

XULOSA

Boshlang'ich sinflarda lug'at ustida ishlash metodikasi — bu murakkab va ko'p qirrali pedagogik jarayon bo'lib, u o'qituvchidan chuqur nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni talab qiladi. Mazkur tadqiqotda lug'at ustida ishlashning mavjud metodikalari tizimli tahlil qilindi, an'anaviy va zamonaviy yondashuvlarning samaradorlik jihatlari o'rganildi.

Tahlil natijalari quyidagi asosiy xulosalarni chiqarishga asos bo'ldi:

1. Lug'at ustida ishlash metodikasi to'rt asosiy yo'nalish — lug'atni boyitish, aniqlashtirish, faollashtirish va adabiy tildan tashqari elementlarni zararsizlantirish — birligida amalga oshirilishi lozim.

2. An'anaviy metodlar (lug'atlar bilan ishlash, so'z ma'nosini tushuntirish) o'z ahamiyatini saqlab qolgan holda, zamonaviy metodlar (o'yinli pedagogik faoliyat, raqamli texnologiyalar, grafik organayzerlar) bilan uyg'unlashtirilganda samaradorlik oshadi.

[30.03.2026 15:20] Iroda Raimjonovna: 3. Lug'at o'rgatishda metod tanlash o'quvchilarning yosh xususiyatlari, individual imkoniyatlari, maktabning texnik imkoniyatlari kabi omillarga bog'liq.

4. Fanlararo integratsiya lug'at boyitish ishlarining samaradorligini oshiradi. Ona tili va o'qish darslari bilan birga barcha fanlar darslarida lug'at ustida tizimli ishlash talab etiladi.

5. Lug'at o'zlashtirishni baholashda kompleks yondashuv — og'zaki va yozma nutq, so'zlarni kontekstda qo'llay olish, so'zlar orasidagi ma'no munosabatlarini tushunish kabi ko'rsatkichlarni hisobga olish — maqsadga muvofiq.

Kelgusidagi tadqiqotlarda turli metodlarning uzoq muddatli samaradorligini o'rganish, milliy lug'at boyligini o'zlashtirishda raqamli texnologiyalarning imkoniyatlarini kengaytirish, boshlang'ich sinflar uchun maxsus lug'atlar yaratish masalalari ustida ishlash maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Namozov D.T., Narzullayeva Z. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini lug'at bilan ishlashga o'rgatishda raqamli texnologiyalardan foydalanish // Educational Research in Universal Sciences. – 2023. – 1-jild, №1. – B. 86-90.

2. Developing vocabulary in English 7–10 // NSW Education. – 2026. – URL: <https://education.nsw.gov.au/teaching-and-learning/curriculum/english/planning-programming-and-assessing-english-7-10/developing-vocabulary-in-english-7-10>

3. Comparing the Effects of Playful Pedagogical Activities and Traditional Methods on EFL Vocabulary Learning // ScienceDirect. – 2025. – URL: <https://www.sciencedirect.com/org/science/article/pii/S2155684925000107>

4. Xasanova M. Boshlang'ich sinflarda lug'at ustida ishlash metodikasi // Namangan davlat pedagogika instituti ilmiy jurnali. – 2018. – №12.

5. Ergasheva M.T., Akbarova M.Sh. Forms, methods, and tools of working on vocabulary in primary grades // International Journal of Artificial Intelligence. – 2025. – Vol. 05, Issue 05. – P. 2136-2138.
6. Mavlonova D. Boshlang'ich sinflar nutqini o'stirishning lug'atlar bilan ishlash tomoni // КиберЛенинка. – 2023. – В. 367-370.
7. Fostering elementary school students' vocabulary acquisition through a digital tool // European Journal of Psychology of Education. – 2025. – Vol. 40, Article 104.
8. Shabatova R. Boshlang'ich sinflarda lug'at bilan ishlashning samaradorligi // Journal of Advanced Research and Stability. – 2023. – URL: <https://sciencebox.uz/index.php/jars/article/view/6398>
9. Sabila G.F. A study of English teacher's practices in developing students' vocabulary mastery using flashcard and coloring at Ban Bangoisinae Thailand Primary School // Digital Library UINKHAS Jember. – 2025.
10. Hudzaifah I. The experience teaching vocabulary through storytelling to students by using media flash card at elementary school // English Education and Literature Journal. – 2025. – Vol. 6, No. 01. – P. 17-23.